

УДК 811.111-626.32.48

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1\(44\).211017](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).211017)

ЕМОЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ АТМОСФЕРИ ТАЄМНИЧОСТІ У ГОТИЧНИХ РОМАНАХ ТА РОМАНАХ ТРИЛЛЕРАХ

Приходченко О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
ORCID 0000-0002-8468-2453
Researcher ID AAG-9080-2019

Стаття присвячена дослідженню емоційного сприйняття атмосфери таємничості у готичних романах та романах трилерів. Таємниці перебувають у фокусі уваги дослідників з давніх давен та до сьогодні, змушуючи людей звертати увагу на дивні речі навколо нас, що робить їх цікавими для дослідження, зважаючи на зміни у соціумі та оточуючому середовищі. Таємниці асоціюються із секретами та замовчуванням, або тишею, які і стали предметом запропонованої статті. З огляду на лінгвокультурологічний підхід у дослідженні концептів, було виділено інформаційний, образний та інтерпретаційний складники, кожен з яких акцентує увагу на певних рисах, що притаманні досліджуванім концептам. Було розглянуто концептуальні ознаки, які є характерними для концептів ТАЄМНИЦЯ/MYSTERY, ТИША/SILENCE, СЕКРЕТ/SECRET. Фреймова структура досліджуваних концептів складається із наступних сфер: актанти, предикати, атрибути, квантифікатори, простір і час, за допомогою яких було найбільш повно продемонстровано усі основні характеристики концептів ТАЄМНИЦЯ/MYSTERY, ТИША/SILENCE, СЕКРЕТ/SECRET та з'ясовано особливості їх використання у готичних романах та романах трилерів. Матеріал дослідження покликаний найбільш повно та розлого продемонструвати характерні ознаки досліджуваних концептів, оскільки атмосфера таємничості є превалюючою характеристикою цих літературних жанрів, вона розвивалася разом з ними і має ключове значення. Було встановлено, що усі складові аналізу концептів ТАЄМНИЦЯ/MYSTERY, ТИША/SILENCE, СЕКРЕТ/SECRET характеризують їх як з позитивного, так і з негативного боків, що вказує на бінарний характер досліджуваних концептів та їх неоднозначність.

Ключові слова: концепт, фрейм, атмосфера таємничості, готичний роман, роман трилер.

ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПРИЯТИЕ АТМОСФЕРЫ ТАИНСТВЕННОСТИ В ГОТИЧЕСКИХ РОМАНАХ И РОМАНАХ ТРИЛЛЕРАХ

Приходченко А.А.

кандидат филологических наук, доцент,
Запорожский национальный университет

Статья посвящена исследованию эмоционального восприятия атмосферы таинственности в готических романах и романах триллерах. Тайны находятся в фокусе внимания исследователей много десятилетий и вплоть до современности, заставляя людей обращать внимание на странные и необъяснимые вещи вокруг них, что и делает их интересными для исследования, принимая во внимание изменения в социуме и окружающей действительности. Тайны ассоциируются с секретами и умалчиванием, или тишиной, которые и стали предметом нашей статьи. Используя лингвокультурный подход к изучению концептов, были выделены информационная, образная и интерпретационная составляющие, каждая из которых акцентирует внимание на определенных чертах, которые свойственны исследуемым концептам. Были изучены концептуальные признаки, которыми характеризуются концепты ТАЙНА/MYSTERY, ТИШИНА/SILENCE, СЕКРЕТ/SECRET.

Фреймовая структура исследуемых концептов состоит из следующих сфер: актанты, предикаты, атрибуты, квантификаторы, пространство и время. С их помощью наиболее полно были продемонстрированы основные характеристики концептов ТАЙНА/MYSTERY, ТИШИНА/SILENCE, СЕКРЕТ/SECRET и установлены особенности их использования в готических романах и романах триллерах. Материал исследования наиболее полно демонстрирует характерные признаки исследуемых концептов, так как атмосфера таинственности является основной для этих литературных жанров, она развивалась вместе с ними и имеет ключевое значение. Было установлено, что все составляющие анализа концептов ТАЙНА/MYSTERY, ТИШИНА/SILENCE, СЕКРЕТ/SECRET характеризуют их как положительно, так и отрицательно, что указывает на их бинарный характер и неоднозначность.

Ключевые слова: *концепт, фрейм, атмосфера таинственности, готический роман, роман триллер.*

EMOTIONAL PERCEPTION OF THE ATMOSPHERE OF MYSTERY IN GOTHIC NOVELS AND THRILLERS

Приходченко О.О.

candidate of philological sciences, associate professor,
Zaporizhzhia National University

The article is dedicated to the study of the emotional perception of the atmosphere of mystery in gothic novels and thrillers. Mysteries were under the peer study of scientists for many years and up to modern times, which make people to pay attention to strange and non-understandable things around us, making them interesting for researches, taking into considerations all the changes in society and environment. Mysteries are associated with secrets and silence, which became the object of the proposed article. In our article the linguocultural approach to the study of concepts was used, which enables us to single out informative, figurative and interpretational components, each of which emphasizes on some particular features, which are characteristic of the concepts under analysis. The conceptual features, which are characteristic of the concepts MYSTERY, SILENCE, SECRET, were studied. The frame structure of the concepts under analysis is composed from such spheres as actants, predicates, attributes, quantifiers, space and time. With their help all the main and most prominent characteristics of concepts MYSTERY, SILENCE, SECRET were represented and the peculiarities of their usage in the gothic novels and thrillers were studied. The material under investigation shows the characteristic features of the concepts under analysis in the most composite way as far as the atmosphere of mystery is the prevailing feature of these genres of literature, they were developing together and mystery plays the key role in these works of literature. It was determined that all constituent parts of the analysis of concepts MYSTERY, SILENCE, SECRET show it both from positive and negative sides, and at the same time indicate the binary character of the concepts under analysis and their ambiguity.

Key words: *concept, frame, atmosphere of mystery, the gothic novel, the thriller.*

Вступ. Протягом багатьох століть вчені досліджували питання буття, життя та смерті, любові, радості та таємниці. Постійний процес розвитку та пізнання навколишнього світу спонукав до вивчення незрозумілого та невідомого, розширення горизонтів свідомого та зменшення кількості невідомого в нашому бутті. Усе це призвело до об'єднання та змішування незвіданого в єдиний сегмент реальності. Як зазначив Х. Лавкрафт, «найстарішою та найсильнішою емоцією людства є страх, а найстарішим та найсильнішим різновидом страху є страх невідомого» (Lovecraft, 2000: 78). Метою дослідження стало встановлення співвідношень між такими концептами

культури як ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET, як вербалізаторів атмосфери таємничості у готичних романах та романах трилерах.

Згідно з когнітивним підходом до мови, мислення людини відбувається за допомогою концептів, закодованих вербальними засобами. Одиниці мови експлікують різноманітні частини концептуального змісту свідомості людини та пов'язують їх із семантикою тих чи тих концептів.

З точки зору психологічного підходу поняття таємничості або «саспенс», яке у 1980- 90-х рр. зайняло одне з центральних місць у психології і психолінгвістиці, визначається як емоційний стан, емоційна реакція на наратив, емоція, супутня розвитку подій (Божко, 2017: 38).

Методи дослідження. Необхідність комплексного аналізу зумовила візира наступних методів дослідження: суцільної вибірки й описового методу – для інвентаризації та інтерпретації мовних одиниць; концептуальний аналіз, а саме фреймове моделювання – з метою виявлення семантичної структури досліджуваних концептів; аналіз словникових дефініцій – з метою встановлення концептуальних ознак, що є лексикалізованими; контекстуальний аналіз було використано у процесі дослідження мовленнєвого втілення концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET у готичних романах та романах трилерах.

Результати та обговорення. У сучасній лінгвістиці для аналізу змістових одиниць мови, їх структури, систематизації знань щодо останніх застосовується семантичний (компонентний) підхід (Алефіренко, 1999), (Попова, Стернін, 2002) та концептуальний підхід (Карасик, 2012; Кубрякова, 1994).

У нашому дослідженні ми дотримуємося лінгвокультурологічного підходу до розуміння концепту, який полягає в тому, що концепт визнається базовою одиницею культури. Науковці погоджуються, що в структурі кожного концепту можливо виділити інформаційний, образний та інтепретаційний складники.

Інформаційний (або поняттєвий) складник утворюється комплексом когнітивних ознак, які з погляду комунікантів відповідають суттєвим характеристикам об'єкта пізнання (предмета чи явища). Образний компонент формується за допомогою перцептивних та когнітивних образів та об'єднує перцептивні (зорові, слухові, тактильні, смакові, нюхові) когнітивні ознаки, утворені внаслідок чуттєвого сприйняття та когнітивні ознаки, які формуються внаслідок метафоричного осмислення концептуалізованого поняття. Інтерпретаційний (ціннісний) складник об'єднує когнітивні ознаки, які відповідають загальним, емоційним, естетичним тощо оцінкам мовців (Приходченко, 2017: 58). Дослідження концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET є актуальним, оскільки неодноразово до них зверталися як вітчизняні (Галич, 2011), (Лукін, 1992), (Єфименко, 2015), так і зарубіжні дослідники Г. Хоффман (Hoffmann, 1982). Особливо принадним, на нашу думку, є сприйняття атмосфери таємничого у готичних романах та романах трилерах крізь призму емоцій, оскільки саме їх незрозуміла, містична та ірраціональна природа створює ту атмосферу жаху та непередбачуваності, в якій найбільш повно розкриваються усі особливості досліджуваних концептів.

Метою даної статті є виявлення особливостей емоційного сприйняття атмосфери таємничості у готичних романах та романах трилерах. **Об'єктом** статті виступає атмосфера таємничості у готичних романах та романах трилерах. **Предметом** є особливості емоційного сприйняття атмосфери таємничості в готичних романах та романах трилерах.

Готичний роман, як різновид, був повністю сформованим на кінець XVIII століття і пов'язаний з естетикою предромантизму, одним з основних положень якого й була зацікавленість готикою, що включало в себе не лише середньовічний стиль архітектури, але й сам дух та похмурий настрій цієї епохи, фантастику, лицарство, містику, казковість, жахливе та загадкове.

За словами Е. Біркхед (Birkhead, 1963: 14), віра в надприродне передавалася від одного покоління до іншого упродовж багатьох років, але від цього страх та моторошні відчуття, пов'язані з цими легендами, не зменшувалися, а перейшли в літературні твори. Постійний зв'язок між розумінням людиною навколишнього середовища та сприйняттям незрозумілих, таємничих фактів реальності пояснюється тим, що “первинна функція людської психіки втілюється в рамках глибинної та початкової архітектонічної категоріальної опозиції “добро – зло” (Берестнев, 2000: 112).

Г. Лавкрафт (Lovecraft, 2000) в своїх роботах дає схоже трактування розуміння свту: “очевидно, що література жаху стара, як людська думка чи мова. Космічний жах з'являється як складовий елемент у ранньому фольклорі усіх народів, його легко побачити у стародавніх баладах, хроніках і священних писаннях”. Розглядаючи історію поступового входження “надприродного” у художню творчість, Г. Лавкрафт згадує античних авторів (Петронія, Апулея, Флегонта), західноєвропейський середньовічний епос, “Божественну комедію” “першопрохідця у класичному освоєнні моторошної атмосфери” – А. Данте, поезію Е. Спенсера, трагедії В. Шекспіра, “Бачення місис Вів” Д. Дефо тощо (Lovecraft, 2000). Дослідник вказує на природність зацікавлення людиною жахливим, що дає поштовх літературі жахів і знаходить прояв у літературі різних часів, а не лише на межі XVIII – XIX ст. (Приходченко, 2017: 46-48).

У свою чергу роман трилер походить від англійського “to thrill” – ‘to cause to experience a sudden sharp feeling of excitement’ (Merriam-Webster Dictionaries online) та його основним завданням є викликати у читача відчуття тривоги, схвилювання та страху, що змінюються радістю, а також характеризується гострими відчуттями, які присутні на всіх стадіях розвитку сюжету (Д'якова, 2013).

За словами Дж. Паттерсона “якщо трилер не здатен лоскотати нерви, це означає, що він не виконує своєї роботи” (Patterson, 2006). Одними із головних елементів цього жанру виявляються таємниця та напруга, завдяки яким формується розвиток сюжету, його напруга та несподіване закінчення, розв'язка якого стає зрозумілою лише під час прочитання роману.

Усе вищезазначене робить готичні романи (В. Stoker “*Dracula*”, S. King “*Salem's Lot*”) та романи трилери (Т. Harris “*Red Dragon*” та “*The Silence of the*

Lambs”) найбільш актуальним матеріалом для дослідження вербалізації концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET.

Найбільш релевантним для вивчення концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET, на нашу думку, буде фреймовий аналіз. Фрейм розглядаємо як типову ситуацію, що “пов’язана з реальними психологічними процесами сприйняття, належить до глибинного пласту соціальної свідомості й характеризується такими ознаками: схематичність, спрощеність і вкоріненість у свідомості членів соціуму” (Селіванова, 2000: 101).

У цьому дослідженні концепти ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET аналізуються як ситуації, визначені за даними тлумачних словників, у яких наведені, наприклад, такі дефініції: ‘тиша / silence’ – “the quality or state of being mostly or completely unknown”, ‘таємниця / mystery’ – “something hard to understand or explain” та ‘секрет / secret’ – “not known or meant to be known by general populace; something hard to understand or explain” (Macmillan Dictionaries online). Концепт ТИША / SILENCE є більш загальним за своїм значенням та містить характеристики, що притаманні іншим досліджуваним концептам.

Щодо етимології досліджуваних лексем, то найдавнішими використаннями лексеми ‘mystery’ (з 14 століття) є її асоціація з релігією – ‘religious truth via divine revelation, hidden spiritual significance, mystical truth’; лексема ‘secret’ (з 14 століття) використовувалась на позначення чогось прихованого, приватного ‘set apart, hidden, private’; лексема ‘silence’ (з 1200) позначала тишу – ‘state of being silent’ (The Etymological Dictionary of the English Language).

Змістове наповнення концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET встановлюється через семантичний аналіз ключових номінацій концептів (імен) і систематизації когнітивних ознак, які віддзеркалюють параметри концептуалізації феноменів таємниці, тиші та секрету й усвідомлюються носіями культури.

З метою встановлення ключових імен та інших номінацій концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET методом суцільної вибірки аналізуються дані різних лексикографічних джерел: тезаурусних та тлумачних словників.

Закріплення за одиницею статусу імені концепту здійснюється відповідно до таких критеріїв: приналежність до лексико-граматичного класу іменників, абстрактність значення, функціональна нейтральність, тривалість існування в системі мови й високий ступінь адаптованості, про що свідчать словотворча продуктивність і фразеологізація одиниць (Приходченко, 2017: 62).

Імена концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET представлені іменниками *mystery*, *silence* та *secret*. Ці іменники є абстрактними та позначають такі поняття як ‘подія’, ‘стан’ і ‘таємниця’, тобто властивості реалій – *mystery* “an unexplained or inexplicable **event**”, *silence* “the **condition** or quality of being or keeping still and silent”, *secret* “a **mystery**”.

По-друге, вони становлять вершини синонімічних рядів (*mystery* – *enigma*,

problem, riddle тощо; *silence* – *muteness, peace, secretiveness, stillness* тощо, *secret* – *code, enigma, puzzle, mystery, secrecy* тощо), а в функціональному плані ці одиниці характеризуються нейтральністю..

По-третє, одиниці *mystery, silence* та *secret* є стійкими та функціонують у системі англійської мови упродовж тривалого часу: *mystery* від англ. *misteriē* “close eyes”, *silence* від англ. *silens* “to be silent”, *secret* від англ. *sērētus* “to set aside” (The free dictionary).

Про той факт, що процес концептуалізації поняття та формування імені концепту завершено, свідчить і словотворча продуктивність одиниць. Розвиток словотворчих та семантичних дериватів, а також залучення лексем до складу фразеологізмів відбувається в результаті поглиблення поняття: *mystery* > *mysteries, mysterious, mysteriously, mystic, mystical* тощо, *wrapped in a mystery, a mystery to (one)* тощо; *silence* > *silent, silently, silencer; code of silence, conspiracy of silence, silence is gold* тощо; *secret* > *secrecy; best-kept secret, dark secret* тощо (The free dictionary).

Для дослідження особливостей репрезентації концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET нами були обрані готичні романи та романи трилери, оскільки саме в них атмосфера таємничості та незвідності представляється найбільш повно та розгалужено.

Аналіз номінацій концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET у текстах готичних романів та романів трилерів підтверджує релевантність ключових вербалізаторів *mystery, silence* та *secret* для готичної лінгвокультури з одного боку, а також для художнього простору романів трилерів.

З одного боку, ці одиниці характеризуються найвищими показниками вживаності в аналізованих текстах (*mystery* – 41, *secret* – 62, *silence* – 193).

З іншого боку, вони є продуктивною базою для утворення інших номінацій концептів: *silent, silently, silences, silencer, silenced, mysteries, mysterious, mystifying, mysteriously, mystical, secrecy, secretly, secretive, secretively, secrets, desecrate, desecration*.

Система прямих номінацій концептів поповнюється за рахунок фразеологізмів (“*be a mystery to sb*” (Stoker, 1994: 32; King, 2011: 9), “*heart of a mystery*” (Stoker, 1994: 50), “*held up finger for silence*” (Harris, 2002: 100), “*years of silence*” Harris, 2002: 110), “*in silence*” (King, 2011: 134; Stoker, 1994: 34,41,103; Harris, 2002: 223; Harris, 2000: 171, 233), “*stay in silence*” (Stoker, 1994: 13), “*keep silence*” (Stoker, 1994: 216, 258; King, 2011: 172), “*break the silence*” (Harris, 2000: 151; Stoker, 1994: 178, 181), “*keep a secret*” (Harris, 2002: 114; Harris, 2000: 39; Stoker, 1994: 47, 128; King, 2011: 146, 280), “*in secret*” (Stoker, 1994: 27, 175).

Найбільша кількість вживань лексеми *silence* доводить нашу думку про те, що саме концепт ТИША / SILENCE є найбільш узагальненим та включає в себе характеристики інших досліджуваних концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY та СЕКРЕТ / SECRET.

Фрагменти інформації, що містяться у складі певного концепту

характеризуються як одне ціле та існують у певному взаємозв'язку. Однак, різні концепти відзначаються притаманними лише їм фрагментами.

Вслід за вченими (Козлова, 2015) найефективнішим для дослідження фреймової організації концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET були виділені такі сфери: актанти, предикати, атрибути, квантифікатори, простір, час, які найбільш повно та прозоро демонструють усі особливості досліджуваних концептів, їх взаємозв'язок, одночасне протиставлення та єдність.

АКТАНТИ сфер ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET вказують на їх зв'язок із таємничістю, неясністю та прихованістю, що вербалізується за допомогою іменників на позначення людей або власних назв – “... write to *Mr Hawkins* ... *in secret*...” (Stoker, 1994: 27), “*Professor wished ... kept secret*” (Stoker, 1994: 128), “*The Count shall not yet know my secret*” (Stoker, 1994: 34), “*Count's mystery frightened me*” (Stoker, 1994: 30), “... *the secrets of God*” (Stoker, 1994: 88), “*father ... kept the secret*” (King, 2011: 34).

Цікавим, на нашу думку, виявився той факт, що в одному з аналізованих романів (*‘Salem’s Lot’* by S. King) саме місто схарактеризовано як жива істота, яка вимушена тримати у таємниці все, що відомо у зв'язку із приїздом вампіра Барлоу та його вчинків – “*These are the town’s secrets, and some will later be known and some will never be known*” (King, 2011: 147).

За допомогою особових (“*I know the secret now...*” (Stoker, 1994: 72), посесивних (“... *yet know my secret*” (Stoker, 1994: 34), “... *learn his secrets*” (Stoker, 1994: 205), “... *kept its secrets*” (King, 2011: 280), “... *takes their silence*” (Stoker, 1994: 53), “... *to notice my silence*” (Stoker, 1994: 171), “...*of a silent mystery of their own*” (Stoker, 1994: 219), та невизначених (“*there should be no secret...*” (Stoker, 1994: 88), “*we need have no secrets*” (Stoker, 1994: 190), “...*that’s no secret*” (Harris, 2002: 83) займенників та демонстративних детермінативів (“...*of this mystery*” (Stoker, 1994: 178), “... *this silence*” (Harris, 2000: 132) виражено приналежність таємниць, секретів та замовчувань певним особам або причетність людей до них.

Вживання визначеного артикля *the* є ознакою того, що сфери ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET охоплюють конкретні реалії: “... *all that broke the silence*” (Harris, 2000: 151), “... *the mean secrets of his life*” (King, 2011: 221), “... *of the terrible mystery...*” (Stoker, 1994: 128).

Абстрактні іменники *burden* (‘a source of great worry’) “тягар”, *spell* (‘a bewitched state or trance’) “транс”, *net* (‘sth that entraps’) “пастка”, *beat* (‘pulsation or throb’) “пульсація” уживаються на позначення усього того невідомого та жахливого, чого зазвичай очікують від таємниць, тиші та секретів: “... *burden of silence*” (Stoker, 1994: 222), “... *secret of darkness*” (King, 2011: 286), “... *spell of silence*” (Stoker, 1994: 180), “... *horrible net of gloom and mystery*” (Stoker, 1994: 27), “...*beats of silence*” (Harris, 2002: 4). Поєднання іменника *silence* із словосполученням *weed-choked back yard* підсилює ту неприємну, таємничу та депресивну атмосферу, яка створюється за допомогою досліджуваних концептів – “*Ben Mears stood in the great silence of the weed-*

choked back yard...” (King, 2011: 231).

Отже, використання іменників на позначення людей або власних назв, особових, посесивних та невизначених займенників, а також та демонстративних детермінативів, визначеного артикля *the* та абстрактних іменників вказує на таємничий та невизначений характер концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET у досліджуваних романах.

ПРЕДИКАТИ концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET здебільшого вказують на дію або стан, які схарактеризовано за допомогою дієслів активного та пасивного станів.

Для репрезентації досліджуваних концептів використовуються дієслова розумової діяльності – *know, notice* та ін. вказують на певний ступінь знання та розуміння (“*know ... secret*” (Stoker, 1994: 34), “*know ... mystery*” (Stoker, 1994: 163), “*to notice silence*” (Stoker, 1994: 171).

Дієслова фізичної активності (*drive, come, return, ride*) вказують на протяжність та тривалість таємничості на певний проміжок часу (на той, який триває подорож) – “*drove in silence*” (King, 2011: 176), “*come in secret*” (Stoker, 1994: 15), “*in silence we retuned*” (Stoker, 1994: 41), “*... had ridden in silence*” (Harris, 2000, 171).

Вживання дієслів на позначення закінчення (*end, brake*) пояснюється тим фактом, що усе таємниче на невідома колись стає явним – “*the silence was broken*” (Stoker, 1994: 178), “*all that broke the silence*” (Harris, 2000: 151), “*to end this mystery*” (Stoker, 1994: 163). Підтвердженням того факту, що усе таємниче може бути розкрито є вживання дієслова *see* (“*had seen ... secrets*” (King, 2011: 286).

Отже, предикати, які вживаються для позначення концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET підтверджують їх таємничість та незвідність з одного боку, але, з іншого боку, вказують на їх термінативність та можливість дослідження.

АТРИБУТИ концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET актуалізують суттєві та невід’ємні ознаки концептуалізованих явищ за допомогою прикметників, співвідносних з різними розрядами.

Для репрезентації досліджуваних концептів використовуються, здебільшого, якісні прикметники, які характеризуються як позитивною (*new, blessed*) так і негативною (*uncomfortable, agonizing*) оцінкою сфери таємничості. Так само з їх допомогою виражаються прямі, безпосередні ознаки предметів та явищ, які виявляються різною мірою.

Усі досліджувані концепти визначаються, значною мірою, прикметниками з негативним значенням. Усі вони характеризуються більшим або меншим ступенем “таємничості” та “жахливості”. ТИША / SILENCE змальовується як: незручна (*uncomfortable*), така, що попереджає про щось (зазвичай – про небезпеку) (*warning*), болісна (*agonizing*), похмура (*dogged*), абсолютна (*profound*), пустинна (*desert*), виражена (*utter*), підозріла (*hunched*), жахлива (*awful*), важка (*heavy*), моторошна (*eerie*), жорстока, безжалісна (*grim*), мертва (*dead*), велика (*big*), болісна (*aching*), безцільна (*void*) – (“*uncomfortable silence*”

(King, 2011: 137), “*warning silence*” (Stoker, 1994: 269), “*agonizing silence*” (Stoker, 1994: 236), “*dogged silence*” (Stoker, 1994: 229), “*profound silence*” (Stoker, 1994: 219), “*desert silence*” (King, 2011: 8), “*utter silence*” (King, 2011: 13, 42), “*hunched silence*” (King, 2011: 77), “*awful heavy silence*” (King, 2011: 118), “*eerie silence*” (King, 2011: 264)], “*grim silence*” (Stoker, 1994: 11), “*dead, grim silence*” (Stoker, 1994: 300), “*silence – big, aching, void ...*” (Stoker, 1994: 180).

Однак, присутні і прикметники з позитивним значенням, які характеризують концепт ТИША / SILENCE – “*blessed silence*” (Harris, 2002: 223), на позначення блаженної тиші, яка приносить кінець стражданням та мукам та “*in respectful silence we took the places assigned to us close to the tomb*” (Stoker, 1994: 179) на позначення поваги до померлих.

Атрибути на позначення концептів ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY та СЕКРЕТ / SECRET виявилися не такими частотними, однак, вони також характеризуються як позитивними “*new mystery*” (Stoker, 1994: 141) (нова таємниця може виявитися гарною), так і негативними ознаками – темна, незрозуміла таємниця (*dark*) – “*dark mystery*” (Stoker, 1994: 190), складний, темний секрет (*deep, dark*), жалюгідний, підступний (*mean*), той, що бентежить (*embarrassing*) – “*deep, dark secret*” (King, 2011: 27), “*mean secret*” (King, 2011: 212), “*embarrassing secrets*” (Harris, 2002: 19).

Використання, більшою мірою, прикметників з негативним значенням для вираження ознак досліджуваних концептів, вказує на той факт, що таємничість викликає побоювання, невпевненість та страх, як наслідок негативних емоцій, спричинених ними.

КВАНТИФІКАТОРИ сфер ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET представлені позначеннями кількісних відношень.

Вербалізатори непродуктивні та вказують здебільшого на множинність досліджуваних понять, зокрема за допомогою використання займенника *all* – “*all the secrets*” (King, 2011: 107, 122), “*all our secrets*” (Stoker, 1994: 46), а також словосполучення *one more* (яке вказує на наявність декількох однакових предметів чи об’єктів) – “*one more mystery*” (Stoker, 1994: 73), та займенника *another* – ‘one more, an additional’ – “*another silence*” (Harris, 2000: 45).

Вказівка на можливість використання досліджуваних концептів у множині підкреслює реальність побоювань людей, викликаних невідомим та незвіданим.

Вербалізатори ПРОСТОРУ та ЧАСУ виявилися ефективними лише для концепту ТИША / SILENCE, що пояснюється тим, що саме цей концепт є найчастотнішим за кількістю вживань в аналізованих романах та об’єднує в собі характеристики двох інших досліджуваних концептів.

ПРОСТІР сфери ТИША / SILENCE представлена за допомогою опису:

– ‘замкненого’ простору (всередині) – “*silence in the room*” (King, 2011: 217), “*silence fell in the room*” (King, 2011: 246), “*silence...for one floor*” (Harris, 2002: 66);

– ‘обмеженого’ простору – “*silence inside her*” (King, 2011: 229), “*silence over everything*” (Stoker, 1994: 219)];

– ‘незамкненого’ простору (зовні) – “*... silence of the night*” (Stoker,

1994: 183).

Наявність вербалізаторів, які характеризують як замкнений / обмежений, так і незамкнений простір означає той факт, що тиша є всепоглинаючою, вона присутня у всіх місцях нашого буття та впливає на розуміння оточуючого середовища, наповнюючи його невпевненістю та таємничістю.

ЧАС сфери ТИША / SILENCE виявлено за допомогою таких засобів:

- іменників *moment, couple* та прислівників, які використовуються на позначення дуже коротких проміжків часу “*a moment of silence*” (King, 2011: 205), “*for a couple of minutes there was silence*” (Stoker, 1994: 244), “*during his silence*” (Stoker, 1994: 290), “*through the silence of the night*” (Stoker, 1994: 300);
- іменника *years* на позначення проміжку у декілька років – “*years of silence*” (Harris, 2002: 110);
- прислівники, які містять у складі лексичного значення сему ‘точка відліку’ й уживаються на позначення межі з подальшими діями – *after, until, hereafter, till* – “*after a few minutes’ silence*” (Stoker, 1994: 63), “*...in silence until they were on the turnpike*” (King, 2011: 176), “*... silence until he asked again*” (Stoker, 1994: 176), “*hereafter in the silence*” (Stoker, 1994: 183), “*silence, that lasted till we entered...*” (Stoker, 1994: 201);
- словосполучення на позначення певного часового проміжку – “*silence ... for the ten minutes...*” (King, 2011: 46), “*...the silence ... into the day*” (King, 2011: 212), “*... half an hour of silence*” (Harris, 2000: 95), “*... for three hours in silence*” (Harris, 2000: 233).

Вербалізатори часу для сфери ТИША / SILENCE з одного боку вказують на її швидкоплинність, але, з іншого, демонструють наявність певної точки відліку та її довготривалість.

Цікавим під час нашого дослідження виявився той факт, що усі три досліджувані концепти вербалізується за допомогою персоніфікації – наділяються певними рисами живої істоти. Зокрема, ТИШУ / SILENCE схарактеризовано як таку, що:

- може рухатися: за допомогою дієслів ‘*creep back*’ – to crawl with the body near to or touching the ground backward, ‘*follow*’ – to go after, ‘*descend*’ – to move from a higher to a lower place – “*silence crept back*” (King, 2011: 212), “*silence follows ...*” (Harris, 2002: 4), “*silence descended...*” (King, 2011: 181);
- може бути статичною: за допомогою дієслів ‘*lay*’ – to stay in a particular position, ‘*spun out*’ – to prolong or extend – “*silence lay...*” (King, 2011: 13), “*the silence spun out*” (King, 2011: 141);
- можна відчути: за допомогою дієслів на позначення людських чуттів ‘*listen*’, ‘*feel*’ – “*listen to the silence*” (King, 2011: 229, 193), “*... felt its silence*” (Harris, 2002: 37);
- може налякати: за допомогою дієслова ‘*startle*’ – to alarm or frighten – “*silence startled*” (Stoker, 1994: 219);
- може кепкувати (‘*mock*’), надавити на когось (‘*press on*’) та бути позаду (‘*behind*’) – “*silence can mock*” (Harris, 2002: 101), “*silence pressed on them*” (King, 2011: 156), “*silence behind him*” (Harris, 2000: 115).

ТАЄМНИЦЮ / MYSTERY розуміють як частину чогось живого, що підтверджується за допомогою вживання лексеми ‘heart’б на позначення живої істоти, яка має серце, тобто основний орган функціонування людини, наявність в неї можливості існувати та відчувати – “*the heart of this mystery*” (Stoker, 1994: 50).

СЕКРЕТ / SECRET також порівнюється із живою істотою, яку можна зрадити (‘betray’) або розбудити (‘wake’) – “*betray ... a secret*” (Stoker, 1994: 128), “*wakened a secret*” (King, 2011: 32).

Не менш цікавим видається той факт, що усі досліджувані концепти пов’язані з атмосферою страху та невідомого.

Як проілюстровано у прикладі, певний секрет зміг змінити вже існуючий страх на жах в очах людей, що викликано фактом невідомості та нерозуміння: “*They looked into each other's eyes and saw that fear had been changed to near terror by some secret*” (King, 2011: 68).

СЕКРЕТ / SECRET пов’язується із такими лексемами як *hell* (‘the place of eternal punishment for the wicked after death’); *darkness* (‘opposite of light part of the day, usually characterized by sth scaring’), *devil* (‘the major personified spirit of evil, ruler of hell’) – “*all the secrets of hell*” (King, 2011: 122), “*all the secrets of darkness*” (King, 2011: 286), “*... his secrets... where the devil claims...*” (Stoker, 1994: 205).

ТИША / SILENCE вживається із прикметниками *marked* – ‘clearly defined and evident, noticeable’ та *eerie* – ‘inspiring inexplicable fear, dread or uneasiness’ – “*the silence was so marked...*” (Stoker, 1994: 65), “*the house had eerie silence*” (King, 2011: 264).

ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY характеризується за допомогою прикметника *silent* – ‘characterized by absence or near absence of noise or sound’, *dark* – ‘sullen or threatening’, *terrible* – ‘causing great fear or alarm’, що демонструє мовчазний, прихований, темний та жахливий характер таємниць – “*... merged together in one silent mystery*” (Stoker, 1994: 79), “*... to this dark mystery*” (Stoker, 1994: 190), “*... utter ignorance of the terrible mystery*” (Stoker, 1994: 128).

Цей зв’язок підтверджує таємничості та невпевненості, що притаманні сферам ТАЄМНИЦЯ / MYSTERY, ТИША / SILENCE та СЕКРЕТ / SECRET, та перетворюється на нерозуміння та страх перед тими речами, які ховаються за секретами, тишею та таємницями, оскільки вони є незвіданими та викликають природній інстинкт самозбереження.

Висновки. У проаналізованих нами творах, усі досліджувані концепти охарактеризовано як з позитивного, так і з негативного боку. Це зумовлено особливостями жанру романів трилерів та готичних романів, яким притаманно замовчення таємниці та підтримання інтриги до самого кінця. Перспективним для нашого дослідження виявляється аналіз репрезентації страхів, викликаних атмосферою таємничості.

Список літератури

- Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики. Волгоград : Перемена, 1999. 247 с.
Берестнев Г. И. Самосознание личности в зеркале языка : дис. докт. філ. наук : 10.02.19. Москва, 2000. 243 с.

- Божко О.С. Лінгвальна репрезентація атмосфери САСПЕНС в англomовних художніх творах жанру хоррор : семантико-когнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Херсонський державний університет, 2017. 381 с.
- Галич О.Б. Мовні засоби відтворення містичного в англійському готичному романі XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 : Київ, 2011. 20 с.
- Дьякова Т.В. Характеристика жанра «трилер» и его поджанры. *Lingua mobilis. Язык художественной литературы*. № 5 (44). 2013. С. 32 – 36.
- Єфименко Т.М. Засоби вираження лінгвістичних категорій фантастичного, містичного, таємничого в англійських готичних романах XVIIIст. *Одеський лінгвістичний вісник*. №5. Т. 2. 2015. С. 43 – 47.
- 104.Карасик В. И. Семиотические типы концептов. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2012. №4. С. 5–11.
- Козлова Т. О. Іконічність у лексиці індоєвропейської прамови : монографія. Запоріжжя : Кругозір, 2015. 640 с.
- Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика, психология, когнитивная наука. *Вопросы языкознания*. 1994. №4. С. 34– 38.
- Лукін О.О. У магічному лабіринті свідомості. Літературний міф ХХ ст. *Іноземна література*. 1992. № 3. С. 234–249.
- Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Изд-во «Истоки», 2002. 191 с.
- Приходченко О.О. Концептуальна опозиція ЖИТТЯ – СМЕРТЬ в готичній картині світу (на матеріалі англійськомовних романів про вампірів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Запорізький національний університет, 2017. 267 с.
- Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. Київ : Изд-во украин. фитосоциол. центра, 2000. 248 с.
- Birkhead E. *The Tale of Terror. A Study of the Gothic Romance*. New York : Russell & Russell Inc., 1963. 238 p.
- Hoffmann, G. *The Fantastic in fiction : Its «Reality» Status, its Historical development and its Transformation in Postmodern Narration* // Grabes H. *Yearbook of research in English and American literature*. Berlin, 1982. P. 273–275.
- Lovecraft, H. P. *The Annotated Supernatural Horror in Literature*. New-York: Hippocampus Press, 2000. 228 p.
- Patterson J. ed. *Thriller*. Ontario, Canada: MIRA Books, 2006. 576 p.
- The Etymological Dictionary of the English Language. URL : <http://www.etymonline.com> (access date: 10.06.2020).
- The Free dictionary. URL: <http://www.thefreedictionary.com> (access date: 10.06.2020).
- Merriam-Webster Dictionaries online. URL: <https://www.merriam-webster.com> (access date: 10.06.2020).
- Macmillan Dictionaries online. URL: <http://www.macmillandictionary.com> (access date: 10.06.2020).
- Stoker B. *Dracula*. England : Penguin books. 1994. 309 p.
- King S. *Salem's Lot*. New York : Anchor, 2011. 288 p.
- Harris Th. *The Silence of the lambs*. New York : Arrow Books. 2002. 224 p.
- Harris Th. *Red Dragon*. Canada : Dutton. 2000. 241 p.

References

- Alefirenko, N. F. (1999) *Spornye problemy semantiki*. Volgograd : Peremena.
- Berestnev, G. I. (2000) *Samosoznanie lichnosti v zerkale jazyka* : dis. dokt. fil. nauk : 10.02.19. Moskva. 243 s.
- Bozhko, O.S. (2017) *Lingval'na reprezentacija atmosfery SASPENS v anglomovnyh hudozhnih tvorah zhanru horror : semantyko-kognityvnyj aspekt* : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. Herson.

381 s.

Galych, O.B. (2011) *Movni zasoby vidtvorennja mistychnogo v anglijs'komu gotychnomu romani XVIII st.* : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 : Kyi'v. 20 s.

D'jakova, T.V. (2013) Charakteristika zhanra «triler» i ego podzhanry. *Lingua mobilis. Jazyk hudozhestvennoj literatury.* № 5 (44). S. 32 – 36.

Yefymenko, T.M. (2015) Zasoby vyrazhennia linhvistychnykh katehorii fantastychnoho, mistychnoho, taiemnychoho v anhliiskykh hotychnykh romanakh XVIIIst. *Odeskyi linhvistychnyi visnyk.* №5. T. 2. S. 43 – 47.

Karasik, V. I. (2012) Semioticheskie tipy konceptov. *Voprosy kognitivnoj lingvistiki.* 2012. №4. S. 5–11.

Kozlova, T. O. (2015) *Ikonichnist u leksytsi indoievropeiskoi pramovy* : monohrafiia. Zaporizhzhia : Kruhozir.

Kubryakova, E. S. (1994) Nachal'nye etapy stanovlennja kognitivizma: lingvistika, psihologija, kognitivnaja nauka. *Voprosy jazykoznanija.* №4. S. 34– 38.

Lavkraft, G. Sverhestestvennyj uzhas v literature. Retrieved from: http://lib.ru/INOFANT/LAWKRAFT/sverhestestvennyj_uzhas_v_literature.txt

Lukin, O.O. (1992) U mahichnomu labirynti svdomosti. Literaturnyi mif KhKh st. *Inozemna literatura.* № 3. S. 234–249.

Popova, Z. D., Sternin, I. A. (2002) *Očerki po kognitivnoj lingvistike.* Voronezh : Izd-vo «Istoki».

Prykhodchenko, O.O. (2017) *Kontseptualna opozytsiia ZhYTIIa – SMERT v hotychnii kartyni svitu (na materialy anhliiskomovnykh romaniv pro vampiriv)* : dys. kand.. filol. nauk : 10.02.04. Zaporizhzhia. 267 s.

Selivanova, E. A. (2000) *Kognitivnaja onomasiologija.* Kij'v: Izd-vo ukrain. fitosociol. centra.

309.Birkhead, E. (1963) *The Tale of Terror. A Study of the Gothic Romance.* New York : Russell & Russell Inc.

Hoffmann, G. (1982) The Fantastic in fiction : Its «Reality» Status, its Historical development and its Transformation in Postmodern Narration. *Yearbook of research in English and American literature.* Berlin. P. 273–275.

Lovecraft, H. P. (2000) *The Annotated Supernatural Horror in Literature.* New York: Hippocamus Press.

Patterson, J. (2006) *Thriller.* Ontario, Canada: MIRA Books.

(ED) The Etymological Dictionary of the English Language. Retrieved from: <http://www.etymonline.com>

(FD) The Free dictionary. Retrieved from: <http://www.thefreedictionary.com>

(MWD) Merriam-Webster Dictionaries online. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com>

(MD) Macmillan Dictionaries online. Retrieved from: <http://www.macmillandictionary.com>

Stoker, B. (1994) *Dracula.* England : Penguin books.

King, S. (2011) *Salem's Lot.* New York : Anchor.

Harris, Th. (2002) *The Silence of the lambs.* New York : Arrow Books.

Harris, Th. (2000) *Red Dragon.* Canada : Dutton.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2020 р.